

נייר עמדה בנושא

הצעת חוק האזרחות (תיקון – ביטול אזרחות בגין מעשה טרור או ריגול)

רקע משפטי

1. בחוק האזרחות, תשי"ב-1952 בסעיף 11(ב) נקבע כי "שר הפנים רשאי לבטל את אזרחותו הישראלית של אדם אשר עשה מעשה שיש בו משום הפרת אמונים למדינת ישראל".
2. בשנת 2008 התקבל תקון מספר 9 לחוק האזרחות. מההיבט הפרוצדוראלי נשללה סמכותו של שר הפנים לבטל על דעת עצמו אזרחות ישראלית במקרה של הפרת אמונים למדינת ישראל, וסמכות זו הועברה לידי בית המשפט לעניינים מנהליים (לבקשת שר הפנים, ובצרוף אישור בכתב מהיועץ המשפטי לממשלה). מההיבט המהותי צומצמה העילה לביטול אזרחות מכל "הפרת אמונים" רק לעיסוק בטרור (כפי שמוגדר בחוק איסור מימון טרור, תשס"ה-2005), או למצבי בגידה וריגול חמור (כפי שמוגדר בסעיפים 97-99, 113(ב), לחוק העונשין, התשי"ב, 1952). צמצומים אלו הפכו את ביטול האזרחות לכמעט בלתי אפשרית מבחינה מעשית.
3. בשנת 2010 הוגשו כמה הצעות חוק פרטיות אשר מגמתן להרחיב מחדש את היכולת לבטל אזרחות כענישה על פגיעה מכוונת בבטחון המדינה.
4. וועדת השרים לענייני חקיקה החליטה ב 10-5-23 לתמוך בסעיף 2 שבהצעת חוק האזרחות (תיקון – ביטול אזרחות בגין מעשה טרור או ריגול), התש"ע-2010, של חה"כ דוד רותם ורוברט אילטוב. על פי ההצעה גם עברה על סעיפים 100-103, 112 לחוק העונשין יהווה עילה לביטול אזרחות, וכמו כן כל בית המשפט בה נמצא אדם אשם על פי סעיפים אלו יורשה לבטל את אזרחותו.
5. הצעת החוק נידונה בוועדת הפנים והגנת הסביבה ב 10-7-5. הוועדה לא קיימה הצבעה לגביה.

הדילמה האתית

הדילמה האתית אשר עלתה בוועדה היא **האם ראוי שביטול אזרחות יהווה כלי ענישה בידי בית המשפט**.

המתנגדים להצעה טענו כי אזרחות מהווה נדבך בסיסי בזהותו ומעמדו החברתי של אדם ולכן צריכה להיות בלתי ניתנת לערעור¹, והחברה צריכה להשתמש בעונשים כבדים אחרים במצבים של עברות חמורות². בעניין זה השוו המתנגדים בין מי שבצעו עברות חמורות ביותר שלא במטרה

¹ חה"כ ניצן הורוביץ בוועדת הפנים והסביבה הנ"ל: אזרחות – וזה מושג היסוד של אזרחות – זה לא איזה רישיון שהוא פוקע ברגע שאתה מתנהג בצורה לא נאותה, ואז לוקחים לך אותו. לא יכולים לקחת לך אותו. אזרחות זה הדבר הבסיסי ביותר שיש לך, והוא נשאר גם כשאתה מקבל עונש, וכו'.

² חה"כ מסעוד גנאים בוועדת הפנים והסביבה הנ"ל : יש הרבה כלים בידי בתי המשפט בישראל, חוץ משלילת אזרחות, כדי להעניש מי שבגד, או בסוגריים את מי שהיא מחשיבה אותו כבוגד. הנייר של העמותה לזכויות האזרח חשוב, משום שהוא מזכיר כמה דברים חשובים. למשל, היתה פעם דרישה לשלול את אזרחותו של יגאל עמיר שעשה מעשה שאף אחד אחר

מכוונת לפגוע במדינה (כגון רוצחים שונים ובינם יגאל עמיר) ובין מי שפעלו במכוון לפגוע בבטחון המדינה, וטענו שכשם שאזרחותם של הראשונים אינה נשללת, כך אין לשלול את אזרחותם של האחרונים.³

התומכים בהצעה טענו כי שלילת אזרחות היא כלי צודק גם במצבים בהם פועל אדם במכוון לפגוע בבטחון המדינה, שכן "אזרחות" משמעותה שותפות. כמו כן הם הדגישו כי אין מדובר בהצעה מפלה בין יהודים לערבים, וכי ראוי כי גם יהודים הפועלים במכוון לפגוע בבטחון המדינה יאבדו את אזרחותם.

נייר עמדה זה בוחן את שאלת ביטול אזרחותו של אזרח הפועל במכוון לפגוע בבטחון המדינה.

המבט היהודי

מנקודת המבט היהודית לטענות המתנגדים אין שחר :

1. המבט היהודי מבדיל באופן מהותי בין מי שמבצעים עברות חמורות מבלי מטרה מכוונת לפגוע בחברה, ובין מי שמטרתם המכוונת היא לפגוע בחברה.
2. המבט היהודי מכיר בענישה המבטלת במצבים קיצוניים את זהותו המשפטית החברתית של אדם ככלי ענישה לגיטימי. במצבים מסויימים יכול אדם לאבד את זהותו כ"אח", ובכך לאבד זכויות סוציאליות שונות, ובמקרים קיצוניים יכול להיות מוטל עליו חרם והוא מאבד את כל זכויותיו החברתיות.
3. המבט היהודי מכיר בזכותה של החברה לבטל במצבים חמורים (בהם מוטל חרם) את זכותו של אדם לתבוע את השבת זכויותיו, גם אם אינו מבצע את העוולות בגינם נענש. ההחלטה על החזרת המעמד והזכויות החברתיות נתונה בלעדית בידי החברה.
4. המבט היהודי אמנם אינו מעניק לחברה זכות למנוע מיהודי לגור בארץ ישראל, וזאת משום שלכל יהודי זכות טבעית לכך, ואף חובה דתית לממש זכות זו. על כל פנים במצבים בהם מהווה היחיד סכנה לחברה, יכולה החברה למנוע ממנו מגורים בישראל.

עמדת רבני צהר

1. רבני צהר סוברים כי יש לקבל את הצעת חוק האזרחות (תיקון – ביטול אזרחות בגין מעשה טרור או ריגול), ובכך לאפשר הלכה למעשה ביטול אזרחות מיהודים אשר הורשעו בפעילות מכוונת לפגוע בבטחון המדינה.
2. רבני צהר סוברים כי יש לאפשר לאדם שהייה בישראל גם אם אזרחותו בוטלה, וזאת כל עוד אינו ממשיך להוות סכנה לבטחון המדינה.

בישראל לא עשה. בית המשפט מה הוא ענה? "כי חברה מאורגנת מביעה הסתייגותה, וסלידתה מהרצח בדרכים אחרות, חוץ משלילת אזרחות".

³ טענה זו הועלתה בנייר העמדה של האגודה לזכויות האזרח, והוזכרה בישיבת הוועדה הנ"ל על ידי ח"כ ניצן הורוביץ ומסעוד גנאים.

3. רבני צהר סוברים כי אין להחיל ענישה קיצונית אלא במצבים בהם כוונת מבצע העברה הייתה לפגוע בבטחון המדינה. בהקשר זה ראוי לדחות את בקשתה של הצעת החוק להכיל את הסמכות לבטל אזרחות גם על מי שהורשע על פי סעיפים 101 ו-102(ב).